

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามความมุ่งหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการดังนี้

การศึกษาเตรียมการ

การวิจัยเรื่อง "การสอนมโนทัศน์และหลักเกณฑ์ด้วยการวิเคราะห์รายยาวมหาเวสสันดรชาดก ในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง" โดยเน้นเฉพาะมโนทัศน์และหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์ เนื่องจากสังเกตว่า รายยาวมหาเวสสันดรชาดกเป็นวรรณคดีที่นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจวรรณคดี ได้นำไปวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางทั้งในคำเนื้อเรื่องและคำภาษา เพราะวรรณคดีเรื่องนี้สถานศึกษาหลายระดับได้กำหนดให้ใช้เป็นแบบเรียน โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา อนึ่ง การสอนวรรณคดีโดยเน้นทางคำวรรณศิลป์นั้นยังไม่มีที่คนค้นคว้ากันอย่างจริงจัง หลักเกณฑ์ชั้นสูงของวรรณคดีซึ่งทางตะวันตกได้กำหนดไว้ก็ไม่สามารถนำมาใช้ได้กับของเรา เพราะโครงสร้างของภาษาต่างกันและชนบ (Convention) ของวรรณคดีก็ต่างกัน ครูผู้สอนวรรณคดีโดยทั่วไปมักจะไม่ค่อยเอาใจใส่ทางคำวรรณศิลป์ นำวรรณคดีไปสอนเป็นแบบเรียน ศัพท์ วัฒนธรรม และศีลธรรมไป ทำให้เกิดปัญหาการเรียนการสอนวรรณคดีดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงคิดว่า น่าจะมีการศึกษาวิธีสอนวรรณคดีโดยเน้นทางคำวรรณศิลป์ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของความงามในวรรณคดี เพราะวรรณคดีเป็นสิ่งที่สอนให้คนรู้สึกถึงความงาม ความประณีตบรรจงในชีวิต วรรณคดีแสดงความเป็นไปแห่งชีวิต โดยที่ชีวิตในวรรณคดีนั้นอาจไม่มีปรากฏอยู่ในชีวิตจริง แต่ก็เทียบเคียงได้กับชีวิตจริง เพราะความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นวรรณคดีนั้น ประกอบขึ้นด้วยความมีเหตุผล แม้ในบางครั้งอาจมองดูเป็นเรื่องเพ้อฝัน แต่ก็มีความเพ้อฝันที่มีพื้นฐานมาจากความจริงนั่นเอง

อีกประการหนึ่ง เนื่องจากรายยาวมหาเวสสันดรชาดกเป็นวรรณคดีเล่มหนึ่งที่กำหนดให้นักศึกษาวิทยาลัยครูในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงที่เลือกวิชาภาษาไทยเป็นวิชาเอกหรือวิชาโท อ่านเมื่อเรียนวิชาภาษาไทย 11 (หนังสืออ่านวรรณคดีไทย) ผู้ทำวิทยานิพนธ์จึงเลือกวรรณคดีเล่มนี้มาศึกษาเพื่อการวิจัยครั้งนี้

การดำเนินการ

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาวรรณคดีเรื่อง "รายยาวมหาเวสสันดรชาดก" อย่างละเอียด

1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะรูปแบบ วัตถุประสงค์ในการแต่ง และเนื้อเรื่อง อีกทั้งข้อเขียนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องนี้

1.2 ศึกษาเรื่องมโนทัศน์และหลักเกณฑ์ วิธีสอนมโนทัศน์และหลักเกณฑ์ จากหนังสือ วารสาร และเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งวิทยานิพนธ์

1.3 ศึกษาลักษณะทั่วไปและองค์ประกอบของวรรณคดี วิธีการอ่านวรรณคดี การวิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดี จากหนังสือ วารสาร และเอกสารต่าง ๆ แล้วนำมารวบรวมและเรียบเรียงเป็นมโนทัศน์และหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์ของวรรณคดี

1.4 ศึกษาทฤษฎีในการแต่ง การดำเนินเรื่อง การสร้างบทบาทตัวละคร การแสดงอารมณ์ของผู้แต่ง การสอดแทรกความคิดเห็นของผู้แต่ง รวมทั้งข้อความรู้บางประการที่ผู้อ่านอาจได้รับ และการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหารเพื่อให้เกิดอารมณ์จากรายยาวมหาเวสสันดรชาดก โดยเน้นเฉพาะกัมมัทธกและกัมมัทธหรืออย่างละเอียด โดยยึดถือหลักการทางวรรณศิลป์ในข้อ 1.3 เป็นเกณฑ์

ขั้นที่ 2 นำวรรณคดีเรื่อง "รายยาวมหาเวสสันดรชาดก" ไปทดลองสอนกับกลุ่มตัวอย่างประชากร

2.1 กลุ่มตัวอย่างประชากรนักศึกษาวิทยาลัยครูสวนดุสิต ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง วิชาเอกภาษาไทย จำนวน 30 คน ค่ายวิธีอย่างง่าย (Random Sampling)

2.2 ทดสอบความรู้พื้นฐานทางวรรณศิลป์ของนักศึกษาภายในเวลา 1 ช.ม. ด้วยการตัดข้อความที่มีลักษณะเด่นทางวรรณศิลป์จากรายยาวมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ต่าง ๆ มา 10 ตอน โดยที่แต่ละตอนใดมีศัพท์ยาก ก็บอกความหมายของศัพท์เหล่านั้นให้ และบอกด้วยว่าข้อความนั้น ๆ ปรากฏอยู่ในตอนใดของเรื่อง เหตุการณ์ตอนนั้นเป็นอย่างไร และบอกนามผู้แต่งให้ด้วย

เนื่องจากว่ากลุ่มประชากรไม่เคยศึกษารายยาวมหาเวสสันดรชาดกตลอดทั้งเล่มมาก่อน เพื่อความสมบูรณ์ของการทดสอบ จึงให้ความรู้เสริมแก่กลุ่มประชากรในคำเนื่อเรื่องย่อ ตัวละครสำคัญ และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการมีวรรณศิลป์ด้วย

ผลการทดสอบครั้งนี้ทำให้เห็นว่า มโนทัศน์และหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์ที่นักศึกษาจับได้คิดเป็นร้อยละได้ดังนี้

2.2.1 ในเชิงพรรณนาโวหาร

ก. ถ้อยคำที่ใช้พรรณนาเนื้อเรื่อง สามารถสร้างมโนภาพได้ร้อยละ

51.35

ข. ถ้อยคำที่ใช้พรรณนาความรู้สึก มีความแจ่มชัดเหมาะสมกับ

บทบาทของตัวละครทำให้เกิดมโนภาพ ร้อยละ 57.57

2.2.2 ในเชิงบรรยายโวหาร บรรยายเนื้อเรื่องและบทบาทของตัวละคร

ด้วยคำที่มีความหมายชัดเจนทำให้เกิดมโนภาพ ร้อยละ 57.57

2.2.3 ในเชิงอุปมาโวหาร

ก. ถ้อยคำที่ใช้เปรียบเทียบชัดเจนและไพเราะ ทำให้อ่านเพลิดเพลิน ร้อยละ 57.57

ข. ถ้อยคำที่ใช้เปรียบเทียบสละสลวย ชัดเจน สามารถสร้างมโนภาพได้ ร้อยละ 51.35

ค. ถ้อยคำที่ใช้เปรียบเทียบไพเราะ ทำให้เกิดความซาบซึ้ง ร้อยละ 62.16

2.2.4 ในเชิงโวหารที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ ทำให้เข้าใจเรื่องได้ดียิ่งขึ้น ร้อยละ 27.32

- 2.2.5 ในเชิงโวหารบริภาษที่แสดงความรู้สึกชัดเจนเหมาะสมกับบทบาทของตัวละคร ทำให้เกิดความครึกครื้น ร้อยละ 78.57
- 2.2.6 ในเชิงโวหารที่มีลักษณะการเล่นคำ เล่นอักษร ทำให้เกิดความครึกครื้น ร้อยละ 83.78
- 2.2.7 ในเชิงร้อยกรองที่มีลักษณะเป็นกลบท ทำให้มีอารมณ์สนุกและครึกครื้น ร้อยละ 57.57

2.3 ให้ความรู้เรื่องวิธีการอ่านวรรณคดีและความรู้เบื้องต้นในการพิจารณาวรรณศิลป์ แก่กลุ่มตัวอย่างประชากรอย่างกว้าง และให้เอกสารประกอบคำอธิบายพร้อมทั้งตัวอย่าง แก่กลุ่มตัวอย่างประชากรด้วย

2.4 ให้ความรู้แก่กลุ่มตัวอย่างประชากรอ่าน "รายยาวมหาเวสสันดรชาดก" กัมพิชชุกและกัมพิมัทรี เป็นเวลา 1 สัปดาห์ และกำหนดการล่วงหน้าว่าจะให้อภิปรายว่ากลุ่มตัวอย่างประชากร มีมโนทัศน์และจับหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์อะไรได้บ้าง แล้วให้ทำแบบทดสอบด้วยวิธีการตอบในลักษณะความเรียงสั้น ๆ ในเรื่องกลศิลป์ของทั้งสองกัมพิ ในหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.4.1 กลศิลป์การดำเนินเรื่อง
- 2.4.2 กลศิลป์การสร้างบทบาทตัวละคร
- 2.4.3 กลศิลป์การแสดงอารมณ์ของผู้แต่ง
- 2.4.4 กลศิลป์การสื่อแทรกความคิดเห็นของผู้แต่งรวมทั้งข้อความรู้บางประการที่ผู้อ่านอาจได้รับ
- 2.4.5 กลศิลป์การใช้ถ้อยคำสำนวนโวหารเพื่อให้เกิดอารมณ์

2.5 แบ่งกลุ่มตัวอย่างประชากรออกเป็น 6 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน ให้อภิปรายว่ามีมโนทัศน์ และจับหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์อะไรได้บ้าง จากกรอนรายยาวมหาเวสสันดรชาดก กัมพิชชุกและกัมพิมัทรี แล้วบันทึกเสียงการอภิปรายไว้

2.6 ถอดแถบบันทึกเสียงการอภิปรายและนำไปรวบรวมกับผลที่ได้จากแบบทดสอบ สามารถสรุปมโนทัศน์และหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์ที่นักศึกษาจับได้จัดเป็นหมวดหมู่ดังต่อไปนี้

กัณฑ์ชูชก

1. กลคติในการดำเนินเรื่อง มีการบรรยายประวัติชูชกอย่างละเอียด ผู้แต่งใช้บทเจรจาและการแสดงบทบาทของตัวละครในการดำเนินเรื่อง มีบรรยายสลับบ้าง บรรยายได้ละเอียดดี ทำให้รู้นิสัยตัวละคร

2. กลคติในการสร้างบทบาทตัวละครนั้น นิสัยของตัวละครโดยทั่วไปคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่คนจนจบ บทบาทของชูชกไม่ว่าจะเป็นไปได้ เพราะเป็นชายแก่ ขอบทานเลี้ยงชีพเอาเงินเก็บหมด ทรัพย์สินอาหารไม่สมบูรณ์ แต่ทำไมอายุยืน แข็งแรง ทรัพย์สินขอทานได้ และมีเมียคราวหลาน ส่วนนิสัยของชูชกนั้นสมจริง มีนิสัยไม่ค้ำกับมีอาชีพค้า ส่วนนางอมิตตคานันไม่สมจริง เพราะเป็นสาวสวยไม่ว่าจะยอมเป็นเมียชูชก ซึ่งมีหน้าตาอัปลักษณ์ อีกทั้งนิสัยก็ไม่ดี ค้ำข้า ส่วนเจตมทรนั้นฉลาดมากในการดำรงชีวิตในป่า แต่ทำไมไม่เฉลียวใจ หลงเชื่อชูชกง่าย ๆ เมื่อชูชกหลอกว่าเป็นราชทูตของพระเจ้ากรุงสมุทัยก็หลงเชื่อทันที

3. กลคติในการแสดงอารมณ์ของผู้แต่ง อารมณ์ที่สังเกตเห็นได้ในกัณฑ์ชูชกนั้น กวีแสดงให้เห็นชัดเจน อารมณ์เหล่านั้นคือ อารมณ์โกรธของนางพราหมณี ของนางอมิตตคา อารมณ์รักของชูชกที่แสดงต่อนางอมิตตคา และอารมณ์ขันในบทบาทของชูชกตอนหลอกชาวเมืองสีวิราษฎร์

4. กลคติในการสอดแทรกความคิดเห็นของผู้แต่ง ในเรื่องความคิดเห็นนั้นกวีมิได้แสดงโดยตรง แต่ใช้วิธีสอดแทรกลงไปในเรื่อง คือ

4.1 กวีสอดแทรกความคิดว่าคนเราก่อนจะรักคนอื่นต้องรักตัวเองก่อน ได้แสดงไว้ต่อนางพราหมณีเยาะเย้ยนางอมิตตคาว่า "นี่แม่จะไม่ขายหน้าหรือจะมาเป็นกระสือเสียพงศ์ จะมารักเหากวามจะมารักลมกว่าน้ำ จะมารักถ้ากว่าเรือนจะมารักเคือนยิ่งกว่าตะวัน" ซึ่งเป็นความเปรียบว่านางอมิตตคาจะมารักชูชกมากกว่าตัวเองได้อย่างไร เพราะนางอมิตตคามีคุณสมบัติดีกว่าชูชกมาก นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นว่า ความคิดที่ให้รักตัวเองมากกว่าผู้อื่นนี้ขัดกับความคิดในสมัยนี้ ซึ่งต้องรักสังคมมากกว่าตัวเอง

4.2 กวีได้แสดงสภาพของคนแก่ที่มีเมียสาว ต้องยอมตามใจทุกอย่างด้วยความดูหมอง

4.3 กวีได้แสดงให้เห็นความเสียสละอันยิ่งใหญ่ของพระเวสสันดร ซึ่งถึงแม้จะเสียใจที่โอรสธิดาถูกชุกกกระทำการโหดร้ายทารุณ แต่เพื่อหวังผลบุญกุศลเพื่อบรรพบุรุษที่ไต่หวังไว้ก็อดทนได้ อีกทั้งยังแสดงสัจจะของพระมหากษัตริย์ที่ตรัสแล้วไม่คืนคำ ถึงแม้พระเวสสันดรจะสะเพื่อนใจต่อการกระทำของชุกกแต่เมื่อให้ทานแล้วก็ไม่สามารถคืนคำได้

4.4 กวีแสดงให้เห็นความจริงรักภักดีของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์ แม้แต่สิ่งที่เป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์ก็เคารพบูชากราบไหว้ คือตอนที่เจตบุตรกราบอภิศักกสังกษาของชุกกที่ชุกกหลอกว่าใสสารตราพระราชสีห์

5. กลติลป์ในการสอดแทรกความรู้บางประการที่ผู้อ่านอาจได้รับ ข้อความรู้อันได้สอดแทรกไว้นั้น มีดังนี้

5.1 แสดงขนบธรรมเนียมแบบไทย ที่บุตรยอมกตัญญูต่อบิดามารดา คือการที่นางอมิตตคยายอมเป็นภริยาชุกก ถึงแม้ชุกกจะอุปถัมภ์อย่างไรก็ตาม

5.2 แสดงประเพณีชนบทชาวสังเวทเวทดา ซึ่งเกิดได้จากคำคำที่นางพราหมณีคานางอมิตตคยาได้พูดแก่เพราะบุชามาดี และบอกกล่าวเครื่องที่ไช้บุชานี้เมื่อไรบ้าง

5.3 แสดงการจัดเสียบียงอาหารในเวลาเดินทาง ในการจัดเสียบียงให้ชุกกของนางอมิตตคยา

5.4 แสดงว่าคนในสมัยนั้นถือล้างสังกรรมต่าง ๆ จากตอนที่ชุกกมีเหงื่อไหลท่วมตัว มีอาการเวียนหัว แสดงว่าตนเองจะต้องตาย

5.5 แสดงให้เห็นการใช้อาวุธของนายพรานในสมัยนั้น ที่ใช้หน้าไม้ล่ามยาพิษ

6. กลติลป์การใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร

6.1 ภาษาตอนต้นยากเพราะกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ แต่ก็สามารถอ่านเข้าใจได้ เมื่อกล่าวถึงคนธรรมดาที่ใช้คำชาวบ้าน เป็นคำง่าย อ่างแล้วเข้าใจ เช่น ตอนนางพราหมณีปรึกษากับจะคาวางอมิตตคยา การใช้ถ้อยคำตอนนี้แสดงอารมณ์ของตัวละครได้ชัดเจนดี ตอนชุกกกล่าวกับเจตบุตรก็ใช้ถ้อยคำที่เจตบุตรหลงเชื่อว่าเป็นความจริง

6.2 กวีมีความสามารถในการคิดแปลงเอาโวหารเก่า ๆ มาเปลี่ยนแปลงใหม่ ทำให้เกิดรสไพเราะที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น

เรือลมนั้นหนองทองจะไปไหน กวีไชว่า "เสมือนหนึ่งเกวียนหักลงกับที่
ของนั้นมันจะหนีไปไหน"

เงินคือแก้วสารพัดนึก กวีไชว่า "ท่านว่ามีเงินนั้นหรือจะไรของ มีทอง
นั้นหรือจะไรแหวน"

โคแก่เห็นหญ้าอ่อน กวีไชว่า "คงว่าพฤติโคเคาเจ้าชราจร ครั้นและ
วาเห็นเหยื่อหญ้าอ่อนออกโอชโอษฐ์อ้า ละลนละดานแลมเลียชีวหาหนทางระเหิดหัน"

6.3 กวีไชสำนวนภาษาที่แสดงอารมณ์ได้ชัดเจนจนผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม
เช่นการแสดงความรู้สึกดีใจของชูชกเมื่อไคนางอมิตตดาเป็นเมีย การแสดงความรู้สึกโกรธ
ของนางอมิตตดาเมื่อโกรธชูชก เป็นต้น

6.4 กวีไคนำเอาสุภาษิตพระร่วงซึ่งเป็นสำนวนโวหารที่เก่าแก่มากมาสอด-
แทรกไว้โดยเพียงแต่เปลี่ยนคำพูดบางคำเท่านั้น เป็นสำนวนที่มีทั้งความไพเราะและเป็นคติ
สอนใจ คือ "นี่แม่ไม่ขายหน้าหรือจะมาเป็นกระสือเสียพงศ์ จะมารักเหากว่าดมจะมารักลม
กว่าน้ำ จะมารักดำกว่าเรือนจะมารักเคียนยิ่งกว่าตะวัน"

กัณฑ์มัทรี

1. ก่อคิดปการดำเนินเรื่อง กวีวางโครงเรื่องไปตามลำดับไม่ยุ่งยากซับซ้อน กวี
ยึดถือเอาการถือโชกลาง คือกลางรายนามาให้เกิดกับนางมัทรี แล้วโน้มนำเอาฝูงเทวดามา
แสดงความรู้สึกสงสารนางมัทรีด้วย แล้วดำเนินเรื่องต่อไปให้พระเวสสันดรโกรธนางมัทรี
ทำให้ผู้อ่านคิดว่าทำไมพระเวสสันดรไม่บอกเรื่อง ลูกเสียแต่ตอนต้น ผู้อ่านจะได้คิดต่อไปว่า
ถ้าบอกแล้วนางมัทรีจะติดตามเอาลูกกลับคืนมาหรือจะอนุโมทนาารวมกับกับพระเวสสันดร

2. ก่อคิดปการสร้างบทบาทตัวละคร บทบาทตัวละครแตกต่างกันออกไป มีทั้งที่
สมจริงและไม่สมจริง ที่สมจริงคือบทบาทของนางมัทรีที่ทำให้เห็นว่าเป็นนางสงสาร น่าเห็นใจ
มีความซื่อสัตย์ รักสามี รักลูก ยอมทนลำบากปรนนิบัติสามี และเสียใจเมื่อลูกจากไปตาม
ธรรมคาของแม่ ส่วนบทบาทที่ไม่สมจริงนั้นคือ บทบาทของพระเวสสันดร โดยธรรมคาพ่อแม่
ยอมรักลูกทุกคน แต่ทำไมพระเวสสันดรจึงยกลูกให้แก่คนอื่นได้ การที่นางมัทรีเมื่อรู้ว่าพระ-
เวสสันดรยกลูกให้เป็นทานแล้วก็อนุโมทนาทานนั้น ก็ไม่สมจริง พระเวสสันดรเป็นนักบวช

ครั้นนางมีตรีสลบก็มาแตะตองกาย แสดงว่าไม่สมจริง

3. กลคิดปการแสดงอารมณ์ของผู้แต่ง โดยทั่วไปเป็นการแสดงอารมณ์ที่แสดงผ่านตัวละคร เช่น อารมณ์เศร้าโศกของนางมีตรี

4. กลคิดปการสอดแทรกความคิดเห็นของผู้แต่ง และขอความรูปร่างประการที่ผู้อ่านอาจได้รับ กวีได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องความภักดีของภรรยาต่อสามี ในคำโต้ตอบพระเวสสันดรของนางมีตรีที่ว่า "อุปมาเสมือนสีดาอันภักดีต่อสามีรามบัณฑิต ปานประหนึ่งว่าศิษย์กับอาจารย์" ความตอนนี้นอกจากจะแสดงความเคารพสามีแล้ว ยังแสดงว่าศิษย์ของเคารพอาจารย์อีกด้วย

5. กลคิดปการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารเพื่อให้เกิดอารมณ์

1. กวีเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ ได้ดีมาก ดังนี้

การใช้ถ้อยคำพรรณนาอารมณ์รัก ใช้ถ้อยคำนุ่มนวล เรียบ เย็น ๆ ไม่ "กระตุก" เช่นตอนนางมีตรีพรรณนาถึงกัณหราชาดีว่า "แม่เคยได้ยินเสียงเจ้าเจรจาแจ้ว ๆ อยู่ตรงนี้ อีที ปวดลูขี้ นันก็รอยเท้าพอลาดี นีกับทศรีแม่กัณหพระมารดาบังแฉเห็น"

การใช้ถ้อยคำพรรณนาอารมณ์โศก โหยหวน ใช้ถ้อยคำที่ผู้อ่าน ๆ แล้วเข้าถึงบทบาทของตัวละคร เช่นความพรรณนาความรู้สึกของพระเวสสันดรเมื่อเห็นนางมีตรีถึงแก่วิสัญญาว่า "ปางนั้นสมเด็จพระเวสสันดรอดดวงกมลศรัย ตรัสทอพระเนตรเห็นพระอัครเรศถึงวิสัญญาผลบลงวันนั้น พระทัยท้าวเธอสำคัญว่าพระนางเขอวางวาย สะดุ้งพระทัยหายวาว โออันิจามตรีเจ้าพี่เอ๋ย..."

2. กวีใช้ถ้อยคำที่มีเสียงสัมผัส เช่น "เจ้าผู้มีพิภตรอันผูกเนื่องเสมือนหนึ่งเอน้ำทองเข้ามาทาบทับประเทืองนิว รวากะว่าจะลอยลิวเลื่อนลงจากฟ้า ใครได้เห็นเป็นขวัญตาเต็มหลงละลายทุกขปลูกเปลื้องอารมณ์ชายให้เขยขึ้น..."

3. กวีใช้ถ้อยคำง่าย ๆ ชัดเจน อานแล้วเข้าใจได้โดยไม่ต้องแปล เช่น "แถวโน้นก็แถวเกศพิศุณแกมกับกาหลง ถัดนั้นก็สายหยุดประยงค์และยมโคย พระพายพัดก็รวงโรยรายลงคอกกุ่มมอง..."

4. กวีใช้โวหารที่อุปมาอุปไมยหรือเปรียบเทียบตามหลักอภิปรัชญาที่เด่นคือ ภูพานกรส คือรสแห่งความกลัว ตอนนางมีตรีปะกับสัตว์ร้ายทั้งสาม ความว่า "พอประจวบ

จวนพญาพาทมฤคราช สะดุ้งพระทัยไหวหวัหวัคหวีควิ่งวนแหวะเข้าข้างทาง พระทรงนาง
สิ้นระรัวริกเตนคังตีปลา"

5. กวีใช้สำนวนโวหารที่เป็นอุปมาอุปมัยมาก เช่น

"อุปมาเหมือนคนไขหนักแล้วมีหน้า ยังแพทย์เอายาพิษมาวางซ้ำให้
เวทนา" เป็นความเปรียบนางมัทรีที่กลัมาอาวาศไม่พบลูกแล้ว เมื่อถามพระเวสสันดรก็ไม่
ได้คำตอบอีกด้วย

"อุปมาเสมือนหนึ่งพดกษาดาวลัย ยอมจะอาสาตั้ง เพราะลูกเป็นแท้เพียง"
เป็นความเปรียบนางมัทรีที่เสรำโศกเสียใจมากจนเกือบถึงแก่เสียชีวิตเพราะตามหาลูกไม่พบ

"ปานประหนึ่งว่าพุนฉัตรทองอันต้องสายอัสนีฟาด ชาติระเนนเอนแล้วก็
ล้มลง" เป็นความเปรียบนางมัทรีเมื่อถึงแก่วิสัญญา

6. กวีใช้สำนวนโวหารที่เป็นสัญลักษณ์ เช่น "โอเจ้าดวงสุริยันจันทร์ทั้งคู่
ของแม่เอ๋ย..."

7. กวีใช้โวหารพรรณนาพฤติกรรมของตัวละครอย่างละเอียดชัดเจนจนผู้อ่าน
เกิดจินตนาการ เช่นความพรรณนาการติดตามหาลูกของนางมัทรี มีความตอนหนึ่งว่า
"นางเสวยพระอาศูรพูนเทวในพระอุรา น้ำพระอัสสุรอนาเชอไหลนองคดองพระเนตร
ทรงพระกันแสงแสนเทวพิไรรำ ตั้งแต่ประณยามค่ำไม่หย่อนหยุดแต่สักโมงยาม นาง
เสด็จไต่เท้าติดตามทุกคำบล ละเมาะไม้ไพรสนที่ศิริน ทุกห้วยธารละหานหิวเหวหุบห้อง
คูหาวาส..."

ขั้นที่ 3 การเขียนบทเรียนการสนมโนทัศน์และหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์จากรายยาว
มหาเวสสันดรชาดก

นำมโนทัศน์และหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์ที่นักศึกษาจับได้จากการอ่านรายยาว
มหาเวสสันดรชาดก ถิ่นที่ชุกและถิ่นที่มัทรี มาเป็นความรู้พื้นฐานโดยรับเอาความสามารถ
อันจำกัดของนักศึกษามาเป็นพื้นฐานในการสร้างบทเรียน

ขั้นที่ 4 ขั้นประเมินค่าบทเรียน

นำบทเรียนที่เขียนขึ้นในขั้นที่ 3 ให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินค่า โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อขอความคิดเห็นและขอเสนอแนะเกี่ยวกับบทเรียน

การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ

การพิจารณากำหนดผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้แสดงความคิดเห็นและขอเสนอแนะตามแบบขอสอบถามเพื่อการประเมินค่าบทเรียน ใช้วิธีเลือกดังนี้

1. เลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่สนใจศึกษาและทำงานเกี่ยวกับวรรณคดี
2. เลือกผู้ทรงคุณวุฒิจากศึกษานิเทศก์สายวิชาภาษาไทยซึ่งมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเรียนการสอน
3. เลือกผู้ทรงคุณวุฒิจากครูภาษาไทยในสถาบันฝึกหัดครู

การเก็บและรวบรวมข้อมูล

ผู้ทำวิทยานิพนธ์อ่านและวิเคราะห์ "รายยาวมหาเวสสันดรชาดก" และทดสอบกลุ่มตัวอย่างประชากร รวมทั้งการนำแบบสอบถามเพื่อการประเมินค่าไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิและรับคืนด้วยตนเอง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมจากหนังสือ วารสาร จุลสาร เอกสาร จากที่ต่าง ๆ หอสมุดต่าง ๆ คือ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดคณะครุศาสตร์ ศูนย์วัสดุอุปกรณ์เพื่อการศึกษา หอสมุด A.U.A. หอสมุดของ British Council และหอสมุดวิทยาลัยครูยะลา
2. รวบรวมจากการพบปะและสัมภาษณ์ทางตรง ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นการ
3. รวบรวมจากขอคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชากร

การรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

1. นำบทเรียนที่สร้างขึ้น หนังสือรายยาวมหาเวสสันดรชาดก และแบบสอบถาม เพื่อประเมินค่าไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวันเวลาที่รับผิดชอบด้วยตนเอง
2. นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาสรุปและรวบรวมเป็นข้อเสนอแนะของผู้ทำวิทยานิพนธ์

ระยะเวลาที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์รวบรวมข้อมูลจากเนื้อหาของรายยาวมหาเวสสันดรชาดก และจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เริ่มตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 ถึงวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการ 2 วิธีคือ

1. ใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์พื้นฐานมโนทัศน์และหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์ของกลุ่มตัวอย่างประชากร

$$P = \frac{n}{N} \times 100$$

P = ร้อยละของจำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากรที่มีมโนทัศน์และหลักเกณฑ์

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากรที่มีมโนทัศน์และหลักเกณฑ์เรื่องเดียวกัน

N = จำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งหมดในกลุ่มนั้น (30 คน)

2. ใช้วิธีการแบบบรรยาย

2.1 ใช้วิธีการบรรยายด้วยการเรียบเรียงจากการอภิปรายและแบบทดสอบเชิงอัตนัยของนักศึกษา

2.2 ใช้วิธีการแบบบรรยายด้วยการเรียบเรียงจากผลการประเมินค่าบทเรียนของผู้ทรงคุณวุฒิที่เขียนในลักษณะความเรียง